

УДК 378.017:004:008:[37.091.12.011.3-051:81'243

Стеченко Тетяна

ORCID 0000-0002-5672-3457

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов,
декан філологічного факультету,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: stechenko17@ukr.net

Бирюк Ольга

ORCID 0000-0002-4951-5465

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: olhabiryuk@gmail.com

РЕАЛІЗАЦІЯ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Стаття актуалізує ціннісні аспекти інформаційної культури, досліджуючи аксіологічний підхід та його універсальну роль у процесі запитів інформаційного суспільства до необхідності та якості навчання іноземних мов. Автори виокремлюють основні ціннісні орієнтації сучасного суспільства та розглядають їх вплив на специфіку формування інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов.

Мета роботи. *Визначити роль впровадження аксіологічного підходу при формуванні інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов, а також виокремити аксіологічні характеристики інформаційної культури, які дозволять сформуванню вміння аксіологічного мислення, та соціальні й культурні домінанти освіти з урахуванням високоморальних потреб особистості.*

Методологія. *Використано теоретичні методи дослідження: аналіз, узагальнення, порівняння та систематизація теоретичних положень, що стосуються обраної проблематики.*

Наукова новизна. *Наразі представлена перша спроба дослідження аксіологічного підходу як вагомого теоретико-філософського підґрунтя для розробки ефективної моделі формування інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов.*

Висновки. *Реалізація аксіологічного підходу дозволить вивести педагогічну науку на новий рівень, позиціонуючи людину та її ціннісний ряд як самоціль розвитку інформаційного суспільства. У контексті такого підходу пріоритетом освітньої складової інформаційної культури стає особистість учителя, професійна мотивація якої підпорядкована загальногуманістичним засадам.*

Ключові слова: *інформація, інформаційна культура, цінність, аксіологія, аксіологічний підхід, майбутні вчителі іноземних мов.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Початок XXI століття – перехідний етап України до інформаційного суспільства, період стрімкого зростання кількості інформації, коли швидкими темпами вдосконалюють інформаційні технології, які впроваджують в усі сфери життя й освіти насамперед. Розвиток інформаційного суспільства є необхідною умовою існування сучасної цивілізації, оскільки саме завдяки інформатизації відбуваються кардинальні зміни в професійній діяльності людей, а особа, яка перебуває в інформаційному просторі, має бути більш освіченою та компетентною. Звідси витікає, що в контексті сучасної парадигми освіти фахова підготовка майбутніх учителів іноземних мов потребує належного рівня інформаційної культури.

Під терміном «інформаційна культура майбутніх учителів іноземних мов» ми розуміємо системну властивість мовної особистості, що охоплює обізнаність в предметній галузі знань, сформованість професійно-педагогічних навичок і умінь, здатність засвоювати інформаційну картину світу, спроможність виконувати виробничі функції вчителя, готовність до інформаційної рефлексії, високий рівень досягнення якої можливий за умови особистісної, теоретичної й практичної підготовки до

майбутньої професійної діяльності, а іноземна мова виступає засобом інтенсифікації мовленнєво-розумової діяльності особистості [7].

Для досягнення високого рівня інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов необхідно розробити відповідну науково-обґрунтовану методику, яка потребує розгляду певних теоретичних засад і підходів. Той факт, що ціннісне ставлення людини до світу і себе є невід'ємною світоглядною характеристикою сучасного інформаційного суспільства, зумовлює необхідність та актуальність впровадження аксіологічного підходу як домінуючого. Саме реалізація аксіологічного підходу під час формування досліджуваної культури формує ціннісні орієнтації особистості в усіх сферах суспільного життя, усталеність яких вибудовує чітку систему норм і поведінкових зразків соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визнання актуальності проблеми формування інформаційної культури для сучасної професійно-орієнтованої особистості, зумовило низку досліджень, яким присвячено праці вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, А.О. Клименко констатував сформованість інформаційної культури як важливої характеристики професійної компетентності сучасного вчителя й теоретично обґрунтував та розробив власне технологію формування інформаційної культури [5]. У свою чергу, В.В. Кириленко науково обґрунтував і розробив модель формування інформаційної культури, акцентуючи увагу на педагогічних умовах, необхідних для високого рівня сформованості зазначеної культури [4]. Вивчаючи специфіку формування інформаційної культури, Ю.С. Рамський розробив методичну систему для майбутніх учителів математики [6]. І.О. Лук'яченко визначила низку педагогічних умов формування інформаційної культури, що охоплює чотири етапи: мотиваційно-підготовчий, репродуктивно-діяльнісний, конструктивно-творчий і рефлексійно-оцінювальний [3]. Зазначені дослідження не вичерпують усіх аспектів проблематики формування інформаційної культури майбутніх учителів, натомість залишаються недостатньо дослідженими теоретико-філософські засади формування інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов, що є завданнями цієї розвідки.

Мета статті. Метою нашого дослідження є визначення ролі впровадження аксіологічного підходу під час формування інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов, виокремлення аксіологічних характеристик інформаційної культури, які дозволять сформувати вміння аксіологічного мислення та виокремити соціальні й культурні домінанти освіти з урахуванням високоморальних потреб особистості.

Методологія. Використано теоретичні методи дослідження: аналіз, узагальнення, порівняння та систематизація теоретичних положень, що стосуються обраної проблематики.

Наукова новизна. У статті досліджується аксіологічний підхід як вагомий теоретико-філософський підґрунтя для розробки ефективної моделі формування інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Аксіологія» – слово грецького походження, яке складається з двох слів: «аксія» – цінність і «логос» – слово, закон, порядок, роздум, тобто аксіологія – наука про цінності, їх природу та структуру.

Вчення про цінності вишикувалося в чітку теорію лише в процесі детального вивчення філософським дискурсом понять блага і буття. Протиставлення моральної сфери природи та практичного розуму теоретичному в працях німецького філософа Іммануїла Канта вплинули на появу філософії цінностей або аксіології. Проблема цінностей має широку сферу застосування і відповідно багатоаспектність досліджень. Наприклад, досить складно виокремити єдину класифікацію ціннісних орієнтацій, оскільки в найзагальнішому плані цінностями виступають істина, добро і краса, а під час деталізації система цінностей варіюється залежно від переважаючої потреби. До базових можна віднести економічні, політичні, естетичні, моральні та релігійні цінності.

Система цінностей достатньо гнучка і змінюється в процесі культурно-історичного розвитку, формуючи ціннісні орієнтації окремого індивіда. При цьому якість цієї системи залежить від ступеня суспільної значущості окремих аксіологічних пріоритетів, коли може переважати якась потреба або важливими стають вольові та емоційні прояви особистості, цілепокладання або система вірувань. Сучасна наука не дає аксіоматичного твердження щодо причин ціннісних орієнтацій певного соціуму, вивчаючи цілу низку таких: соціальні настанови (В. Ядов), переконання (М. Рокич), особистісні смисли (Г. Оллпорт), мотивації (К. Кларксон), потреби (А. Маслоу) [2].

Багато дослідників розглядають цінність як предметно-діяльнісну характеристику, соціально і культурно значущу, що формує уявлення про ідеали, моральність, добро, красу конкретного історико-культурного періоду. При цьому цінності завжди є фундаментом культури і виступають теоретичною основою діяльності як суспільства, так і окремої особистості. Саме тому актуальною є необхідність дослідження аксіологічних характеристик інформаційної культури як сучасного новоутворення соціальної інфраструктури. Доцільність вивчення різних проявів аксіології в інформаційному суспільстві зумовлена передусім участю ціннісних орієнтацій у формуванні типу особистості, її поведінки, ментальних звичок, діяльнісних уподобань, що, в свою чергу, зумовлює особливості всіх соціальних практик, у тому числі й освітніх.

Як зазначає С.С. Вітвицька, педагогічна освіта майбутніх учителів має містити не тільки вузькоспеціальну підготовку, але й формувати, виховувати духовно багату індивідуальність учителя, готувати до життя у мінливому світі, розвивати у нього здатність сприймати критично інформацію і приймати ефективні рішення. Сутність ціннісних орієнтацій особистості полягає у виявленні особливого,

що характеризує індивідуальність, особистість бере із суспільної свідомості. Ціннісні орієнтації становлять один із критеріїв соціалізації особистості [1].

Цілі, причини, принципи життєдіяльності людини пов'язані зі ступенем і якістю усвідомленості змісту власних ціннісних орієнтацій, що безпосередньо впливає на осмислення, визнання, актуалізацію і творення матеріальної та духовної культури людства. Ці суспільні процеси – результат швидких темпів технологічного та соціального розвитку, які за твердженням Елвіна Тоффлера, є третьою хвилею розвитку людства [8]. Саме сучасні інформаційні технології суттєво змінюють усі сфери як матеріальної, так і духовної культури соціуму. Через повсюдність використання та швидкість упровадження в усі виробничі сектори, інформаційні технології стають основним засобом успішної життєдіяльності та швидких темпів розвитку суспільства. Це зумовлює постійний технологічний прогрес і довгостроковість тенденцій економічного розвитку як основні причини становлення інформаційного суспільства. Внаслідок таких явищ людство функціонує в абсолютно нових реаліях, пов'язаних зі швидкими темпами нагромадження інформації, постійним розширенням технологічних можливостей і підвищенням продуктивності, що є яскравим проявом інформаційної культури.

Актуальність досліджень формування інформаційної культури безпосередньо пов'язана з вимогами, що їх висуває сучасне суспільство до навичок і вмій людини, яка живе в глобалізованому інформаційному просторі, де інформація стає і засобом, і самоцілью. Обмежені можливості людини сприймати й інтелектуально опрацьовувати постійно зростаючий обсяг інформації висувають нові вимоги до системи освіти та підготовки майбутніх учителів, але при цьому необхідно враховувати три головні компоненти інформатизації культури. Так, процес медіатизації передбачає поліпшення засобів збирання, зберігання та поширення інформації, комп'ютеризація передбачає поліпшення способів пошуку та обробки інформації. При цьому головним компонентом стає інтелектуалізація як процес розвитку здатності сприймати та продукувати інформацію, тобто підвищувати інтелектуальний потенціал суспільства, зокрема використовувати штучний інтелект.

Формування інформаційної культури, а особливо з погляду розвитку педагогічної діяльності, є обов'язковою умовою для успішної адаптації сучасної системи освіти до середовища, де інформація є пріоритетною по відношенню до інших ресурсів. Розуміння функціональності та засад інформаційної культури дають змогу реально оцінювати глобальний характер наявних інформаційних технологій, що охоплюють усі сфери соціальної діяльності людини та формують інформаційну єдність усього людства. Саме оволодіння інформаційною культурою дає можливість реалізувати вільний доступ кожної людини до інформаційних ресурсів, пристосованість до глобалізаційних суспільних процесів та інтеграцію до світового культурного простору.

Використання аксіологічного підходу під час формування інформаційної культури дає змогу враховувати своєрідність її проявів і широкий спектр функціональності, з'єднуючи між собою теоретичні та практичні пізнавальні процеси, й бути методологічною основою останньої. Орієнтація на цінності в освітній системі дає можливість враховувати потреби суб'єкта і водночас ставити загальнолюдські цілі гуманістичного характеру. А оскільки всі потреби нині формуються в контексті глобалізаційних процесів, на перший план виходять ті навички й уміння, які безпосередньо дають змогу реінтегруватися в загальноосвітній контекст. Володіння іноземними мовами, вміння отримувати, обробляти, створювати інформацію в системі світової культури вже сьогодні стає базовою навичкою, необхідною навіть на рівні вибудовування особистісної низки потреб.

Великої значущості набуває педагогічна освіта та застосування аксіологічного підходу в межах вивчення дисциплін педагогічного, методичного та соціально-гуманітарного циклів. Орієнтація сучасної мовної освіти на ціннісний підхід – необхідна умова продуктивного розвитку людини в інформаційному суспільстві. Це дає змогу враховувати швидкі темпи інтеграції української культури у світовий контекст і відповідати високим вимогам, які висуває реальність до особистості педагога, зокрема майбутнього вчителя іноземних мов. Застосування аксіологічного підходу дасть змогу структурі освіти розширити основні ціннісні орієнтації майбутнього вчителя та підпорядкувати професійну мотивацію загальногуманістичним засадам.

Система аксіологічних принципів, що розкриває ціннісний підхід, найбільш вдало проявляється всередині мовної освіти. Так, принцип побудови єдиної гуманістичної системи цінностей за збереження розмаїття культурних та етнічних особливостей є невід'ємною частиною освітньої мовної програми. Принцип діалогічності та взаємодоповнюваності традиційних і новаторських цінностей реалізується під час формування інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов, об'єднуючи різні методики роботи з інформацією та впроваджуючи нові інформаційні технології. І, нарешті, принцип домінування соціокультурного прагматизму націлює всю систему освіти, зокрема й мовної, на формування прагматичного ставлення та отримання практичних корисних результатів від усіх видів діяльності.

Володіння іноземними мовами стає необхідною умовою гармонійного існування в глобалізаційному світі. При цьому головним завданням науково-методологічного характеру є створення механізмів збереження національної ідентичності за необхідної інтеграції в мовне розмаїття світу. Сприяння безперервному вивченню іноземних мов упродовж усього життя та мовній освіті стає домінуючим принципом інформаційної культури. Саме вона дала поштовх до неймовірно швидких темпів розвитку

лінгвокультурології, визначивши міжкультурне мовне спілкування головною умовою відкритості, високоефективності, гармонійності суспільства всередині загальносвітових культурних процесів.

Упровадження аксіологічного підходу в процес формування інформаційної культури передбачає людиноцентризм як одну з головних умов виявлення гуманістичної сутності педагогічної освіти, коли саме майбутній учитель стає суб'єктом творчої, пізнавальної та комунікаційної діяльності. Ефективна модель вивчення іноземних мов має враховувати потреби сучасного інформаційного суспільства не стільки у висококваліфікованих учителях іноземних мов, скільки в людях зі стійкими ціннісними орієнтирами, що відображають усю багатогранність культурних процесів: лінгвокультурних, етнокультурних, інформаційних, комунікативних, полікультурних.

Акцент на розвитку аксіологічного мислення ставить перед педагогічними науками завдання враховувати зв'язок між цінностями та світоглядом людини, її життєвою позицією, системою пріоритетів і тими професійними компетентностями, що мають бути сформовані в процесі навчання майбутніх учителів. Саме аксіологічний підхід дає змогу виокремити соціальні та культурні доміанти освіти, акцентуючи на формуванні високоморальних потреб особистості, які необхідні для її соціалізації. Навчання іноземних мов, виходячи з вимог, які висуває інформаційна культура, може стати базовою складовою ціннісного підходу в сучасній педагогічній науці насамперед через те, що діалог культур як основна мотивація мовної діяльності актуалізує світоглядні засади освіти. Нагальна потреба розбудови якісно нової виховної та освітньої систем у структурі суспільства споживання та інформації активізує потребу міжкультурних взаємозв'язків. Пріоритетність ціннісного підходу в освітньому процесі висуває міжкультурну комунікацію на перший план як єдино правильний вектор гуманізації суспільства в цілому. З цієї метою важливим є створення системи безперервності мовної освіти, варіативності цілей, обмін соціокультурним досвідом представників різних етносів.

Саме тому аксіологічний підхід слід розглядати як нове методологічне підґрунтя розвитку педагогічних наук і підготовки вчителів різного профілю, зокрема майбутніх учителів іноземних мов, що надасть ціннісної спрямованості всьому процесу навчання.

Висновки. Формування інформаційної культури, яка висуває безліч вимог до особистісної реалізації, позитивні й негативні наслідки зростання обсягу інформації в соціумі дають підстави для побудови нової гуманістично спрямованої соціокультурної системи, де вагому роль буде відведено саме аксіологічним пошукам сучасної педагогічної науки. Аксіологічний підхід може вивести на новий рівень не тільки систему освіти, а й педагогічну науку загалом, позиціонуючи людину та її ціннісний ряд як самоціль розвитку інформаційного суспільства. Особистість учителя не обмежена професійними якостями, а цілком розвинена, залучена до міжкультурних діалогів, гармонійно співіснуюча в полілінгвальному просторі та в системі загальнолюдських цінностей, є пріоритетом освітньої складової інформаційної культури.

Проте реалізація аксіологічного підходу вимагає з'ясування не лише теоретичних засад, а й безпосередньо визначення шляхів його впровадження в навчально-виховний процес під час формування інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов, що і є перспективним напрямом нашої подальшої наукової розвідки.

References

1. Вітвицька С. С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. Креативна педагогіка. *Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. 2015. Вип. 10. С. 63-67. Vitvytska, S. S. (2015). Aksiolohichniy pidkhyd do vykhovannya osobystosti maibutnoho vchytelia. *Kreatyvna pedahohika [Axiological approach to education of the personality of the future teacher. Creative pedagogy]*. *Akademiia mizhnarodnoho spivrobitynstva z kreatyvnoi pedahohiky [Academy of International Cooperation in Creative Pedagogy]*, 10, 63-67.
2. Головач М. М. Ціннісні орієнтації сучасної людини: сутність, трансформація. URL: <https://bit.ly/3ntqUVI>. (дата звернення: 14.03.2023). Holovach, M. M. Tsinnisni orientatsii suchasnoi liudyny: sutnist, transformatsiia [Value orientations of modern person: essence, transformation]. Available at: <https://bit.ly/3ntqUVI>.
3. Лук'янченко І. О. Формування інформаційної культури майбутніх учителів англійської мови: дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 2008. 20 с. Lukianchenko, I. O. (2008). Formuvannya informatsiinoi kultury maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy [Formation of information culture of future English language teachers]: dys... kand. ped. nauk: 13.00.02. Odesa. 20 s.
4. Кириленко В. В. Формування інформаційної культури майбутніх учителів-філологів у процесі фахової підготовки: автореферат дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2013. 20 с. Kyrylenko, V. V. (2013). Formuvannya informatsiinoi kultury maibutnikh uchyteliv-filolohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of information culture of future philology teachers in the process of professional training]: avtoreferat dys... kand. ped. nauk: 13.00.04. Vinnytsia. 20 s.
5. Клименко А. О. Формування інформаційної культури майбутніх педагогів у навчальній діяльності: автореферат дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2010. 20 с.

- Klymenko, A. O. (2010). Formuvannya informatsiinoi kultury maibutnikh pedahohiv u navchalnii diialnosti [Formation of information culture of future teachers in educational activities]: avtoreferat dys... kand. ped. nauk: 13.00.04. Ternopil. 20 s.
6. Рамський Ю. С. Методична система формування інформаційної культури майбутніх вчителів математики: автореферат дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2013. 56 с.
Ramskyi, Yu. S. (2013). Metodychna systema formuvannya informatsiinoi kultury maibutnikh vchyteliv matematyky [Methodical system of forming information culture of future teachers of mathematics]: avtoreferat dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv. 56 s.
7. Стеченко Т. О. Поняття «Інформаційна культура» майбутніх учителів іноземної мови в педагогічному контексті. URL: erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/5460. (дата звернення: 13.03.2023).
Stechenko, T. O. Poniattia «Informatsiina kultura» maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy v pedahohichnomu konteksti [The concept of «Information culture» of future foreign language teachers in the pedagogical context]. Available at: erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/5460.
8. Тоффлер Елвін. Третя хвиля / Андрій Євса (пер. з англ.). Київ, 2000. С. 247-263.
Toffler Elvin (2000). Tretia khvylya [The third wave] / Andrii Yevsa (per. z anh.). Kyiv. S. 247-263.

Stechenko Tetiana

ORCID 0000-0002-5672-3457

*Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Pedagogy
and Methodology of Teaching Foreign Languages,
Dean of Philological faculty,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: stechenko17@ukr.net*

Byriuk Olha

ORCID 0000-0002-4951-5465

*Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Pedagogy
and Methodology of Teaching Foreign Languages,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: olhabyryuk@gmail.com*

THE IMPLEMENTATION OF THE AXIOLOGICAL APPROACH WHILE FORMING THE INFORMATIONAL CULTURE OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

The article deals with the value aspects of the informational culture. It researches the axiological approach and its universal role in the process of informational society development on the one part and in the process of learning foreign languages on the other part. The authors determine the main value orientations of modern society and examine their influence on the specific features of forming informational culture to future foreign language teachers.

The purpose of the article. *To determine the role of the implementation of the axiological approach while forming the informational culture of future foreign language teachers, as well as to single out the axiological characteristics of the informational culture, which will allow to develop axiological thinking skills, and the social and cultural dominants of education, taking into account the high moral needs of the individual.*

Methodology *is based on traditional theoretical research methods such as analysis, generalization, comparison, and systematization of theoretical issues related to the problem under consideration.*

Scientific novelty. *This is the first attempt to consider the axiological approach as a profound theoretical and philosophical basis for the development of an effective model for the formation of future foreign language teachers' informational culture.*

Conclusions. *The implementation of the axiological approach will bring pedagogical science to a new level, considering a personality and their values as the goal of the development of the information society. In the context of the approach, the priority of the educational component of informational culture becomes the personality of the teacher, whose professional motivation is subordinated to general humanistic principles.*

Key words: *information, informational culture, value, axiology, axiological approach, future foreign language teachers.*

Стаття надійшла до редакції: 24.04.2023

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор С.О. Жила